

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki**Abdullah TAKIM¹****Ş. Mustafa ERSUNGUR²****Arzu TURAL DİKMEN³****Lütfü Efe AKSU⁴**

Geliş Tarihi/ Received	Kabul Tarihi/ Accepted	Yayın Tarihi/ Published
06/11/2019	09/01/2020	25/01/2020
Citation/Atıf: Takım, A., Ersungur, Ş., M., Tural, Dikmen, A. Ve Aksu, L., E., (2020), Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki, <i>Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi</i> , 34(1): 234-248, DOI: 10.16951/atauniibd.643728		

Özet: Gelir dağılımı, birçok ekonomik değişkenle ilintili olsa da en fazla büyüme ile irtibatlandırılır. Ne var ki ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki iktisadi terminolojinin tartışılmalı konularından biri olmaya devam etmektedir. Teorik olarak ekonomi büyüdüğünde gelir dağılımının düzelmesi beklenirken incelenen süre, konjonktürel durum, sosyo-ekonomik yapı ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Beklenti ile gerçek yaşam arasındaki bu farklılık yeni çalışma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada 1980-2017 verilerini kullanarak Türkiye’de ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki incelenmiş, elde edilen bulgulara göre iki değişken arasında kısa dönemde negatif, uzun dönemde pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Ekonomik Büyüme, Gelir Dağılımı, Zaman Serileri

Relationship Between Economic Growth and Income Distribution in Turkey

Abstract: Although income distribution is related to many economic variables, it is mostly linked to growth. However, the relationship between economic growth and income distribution remains one of the controversial issues in economic terminology. Theoretically, when the economy grows, the income distribution is expected to improve, but different results have been reached according to the examined period, the cyclical situation, the socio-economic structure and the level of development of the countries. The difference between expectation and real life has created a need for a new study. In this study, it has been examined the relationship between income distribution and economic growth using 1980-2017 data in Turkey. According to the findings, it is concluded that there is a negative relationship in short term and that there is a positive relationship in long term between two variables.

Keywords: Turkey, Economic Growth, Income Distribution, Time Series

¹Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-0187-8862>

²Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, <https://orcid.org/0000-0003-3661-7216>

³Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Araştırma Metodolojisi Eğitim ve Uygulama Ofisi, <https://orcid.org/0000-0003-1616-1792>

⁴Yüksek lisans öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://orcid.org/0000-0002-4301-5523>

EXTENDED SUMMARY

Background

One of the main objectives of economic policy is to reduce income inequality. Income inequality, which constitutes the source of other economic and social problems as well as a problem, is a phenomenon occurring among different regions, sectors and people all over the world and even within the same country without distinction of sophistication. This is therefore the most important political significance of the income distribution in Turkey and the world, it continues to be a social and economic problem. Regardless of the type of measures taken, there has been no significant improvement in solving the problem. Price stability, financial stability, economic growth, unemployment, export, overseas extension, integration with foreign markets etc. although progress has been made in certain periods, measures taken to reduce income inequality remain inadequate and inequality increases day by day.

Purpose

The aim of our study, the relationship between the work of the first part of the theoretical framework described in income distribution and economic growth is to Turkey as a practical examination based on the data.

Method

In our study, the short and long-term effect of the general level of output and prices on income distribution, Pesaran et al. (2001). The boundary test approach allows to predict the short and long term relationship between the variables entering the model, but does not require the variables to be equally stable as in other co-integration techniques. Therefore, the bound test approach is superior to other co-integration approaches in this respect.

Conclusions

The results of the study of the relationship between economic point of level of development in terms of upper-middle income group located within the equality and Turkey economic growth (Kuznets curve) in the early stages of growth gave support to the literature shaped break the distribution revenue growth. Growth has a detrimental effect on income distribution. This reveals that increased income cannot be shared equally. Regarding the effect of price increases in the long term, it was obtained that the inflation distorted the income distribution especially against the fixed income. The reason for the negative effect of price increases on income distribution is smaller than growth can be explained by indexing wages and wages to inflation.

1. Giriş

İktisat politikasının temel amaçlarından birisi gelir eşitsizliğinin azaltılmasıdır. Kendisi bir sorun olduğu kadar başka ekonomik ve toplumsal sorunların da kaynağını oluşturan gelir eşitsizliği, gelişmişlik ayırımı gözetmeksizin tüm dünyada hatta aynı ülke içerisinde farklı bölgeler, sektörler ve kişiler arasında yaşanan bir olgudur. Bu önemi dolayısıyla dünyada ve Türkiye’de

gelir dağılımı en önemli politik, sosyal ve ekonomik bir sorun olmaya devam etmektedir. Ne tür önlem alınırsa alınsın sorunun çözümüne yönelik önemli bir iyileşme kaydedilememiştir. Fiyat istikrarı, finansal istikrar, ekonomik büyüme, işsizlik, ihracat, dışa açılma, dış piyasalarla bütünleşme vb. konularda belirli dönemlerde ilerleme sağlanmış olmasına rağmen gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik alınan önlemler yetersiz kalmakta, eşitsizlik her geçen gün daha da artmaktadır. Ekonomi büyümüş olsa bile meydana getirilen gelir kişiler (kişisel gelir dağılımı), sektörler (sektörel gelir dağılımı), bölgeler (bölgesel gelir dağılımı) ve üretim faktörleri (fonksiyonel gelir dağılımı) arasında adil dağıtılmamış ise sağlanan üretim artışı refah artışı getirmez. Başka bir ifadeyle ekonomik büyüme sağlanmış olsa bile ekonomik kalkınma gerçekleşmemiştir. Dolayısıyla ekonomi büyürken refahı yükseltmenin yolu üretimi gerçekleştiren birimler arasında gelirin adil dağıtılmasıdır. Aksi takdirde yaşanan üretim artışı bir kesimin/ sektörün/bölgenin/faktörün lehine diğerlerinin aleyhine gelişecek, ekonomik büyümenin yol açtığı refah artışından her kesim faydalanamayacak, sosyal dışlanma riski ortaya çıkacaktır.

Türkiye, son yıllarda Çin ve Hindistan kadar olmasa bile gelişmekte olan ülkeler arasında büyüme konusunda önemli performans göstermesine rağmen, büyümenin gelir dağılımına ne ölçüde yansdığı sürekli tartışılan konu oldu. Bu tartışmaları netleştirmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu çalışmada 1980-2017 verilerini kullanarak Türkiye’de ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki incelenmiş, çalışmanın sonuçlarına göre kısa dönemde ekonomi büyüdüğünde gelir dağılımının bozulduğunu, uzun dönemde ise gelir dağılımının düzeldiği sonucuna varılmıştır.

2. Gelir Dağılımı İle İlgili Teorik Görüşler

Temel ekonomik sorunların çözümüne yönelik olarak iktisadi düşünce akımlarınca farklı argümanlar ileri sürülmüştür. Bu durum gelir eşitsizliğinin nedenleri ve çözümüne yönelik olarak ortaya atılan politika önerileri için de geçerliliğini korumaktadır. Geçmişten günümüze, ağırlıklı olarak kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımı (Klasik/Neoklasik gelir dağılımı teorileri ve Keynesyen gelir dağılım teorileri) olmak üzere gelir dağılımı ile ilgili birbirleri ile önemli ölçüde ayrışan alternatif teoriler ortaya atılmıştır (Kalecki, Kaldor, Passinetti, Robinson’un Gelir Dağılımı Teorisi). Bu teorilerin bir kısmı daha sonraları taraftar bulduklarından reddedilmemişlerdir.

Gelir dağılımı üzerinde ilk duran iktisadi düşünce akımı, merkantilizme tepki olarak ortaya çıkan fizyokratlardır. Zenginliğin kaynağını doğa/tabiat olarak gören fizyokratlara göre tek üretken sektör tarımdır. Fizyokratların en önemli temsilcisi F. Quesnay, “*Ekonomik Tablo*” adlı eserinde toplumu toprak sahipleri, çiftçiler, ticaret ve sanayi gibi diğer meslek sahipleri olmak üzere üç sınıflı bir yapıda görmüş, yaratılan net gelirin bu sınıflar arasındaki nasıl bölüşüldüğünü incelemiştir (Öztürk, 2010:60).

Gelir dağılımı konusu üzerine ilk kafa yoranlar fizyokratlar olsa da konu ile ilgili ilk somut teori bir klasik iktisatçı olan D. Ricardo’ya aittir. Ricardo uluslararası ticarete yaptığı katkı (Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi) ile bilinse de asıl yeniliği gelir dağılımı üzerine olmuştur. Teorisini, o dönemin baskın sektörü olan tarım üzerine ve azalan verimler yasası üzerine kuran Ricardo’ya göre ekonomi bilimi, üretim sonucu yaratılan ürünün üretime katılan üretim faktörleri arasında bölüşümü ile ilgilenmelidir. Diğer bir ifade ile gelirin nasıl meydana getirildiği kadar nasıl dağıtıldığı ile ilgilendi. Emek, sermaye, makine ve toprağın kullanımı ile yaratılan gelir, işçiler, kapitalistler ve toprak sahipleri arasında bölüşülür (Öztürk, 2010:63; Thornton, 2017:36).

Teorilerini emek-değer teorisi üzerine kuran klasikler ve fayda-değer üzerine kuran ve piyasa başarısızlığı nedeniyle kamu ekonomisinin gerekliliğini savunan Neo-klasik iktisatçılar, kaynak dağılımında olduğu gibi gelir dağılımında da piyasa mekanizmasının en etkin çözümü sunacağını savunmuşlardır. Oysa kamu ekonomisi olmadan sosyal refahın optimizasyonu sağlanamaz. Örneğin ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımının giderek bozulması piyasa mekanizması/doğal düzen içerisinde çözümlenecek bir sorun değildir (Öztürk, 2010:60-75).

Gelir eşitsizliği de dahil olmak üzere nedeni ne olursa olsun ekonomik hayata devletin müdahale etmemesi gerektiğini savunan klasik görüş/kapitalist sistem her şeyi piyasa mekanizmasına bıraktığı için bireysel özgürlüğü kısıtladığı gerekçesiyle Büyük Kriz ’den sonra daha da önem kazanan gelirin yeniden dağılımına (ikincil gelir dağılımına) karşıdır. Gelirin yeniden dağılımı ise klasiklerin karşı çıktığı maliye politikası araçları ile yerine getirilir. Gelir eşitsizliği kapitalist-liberal sistemle özdeşleşmiş bir kavramdır. Her ne kadar Ricardo, bölüşüm sorununu kapitalizmin temel dinamiği olarak kabul etse de bir kısım sosyal projeler dışarıda tutulduğunda özel kesimin gelir eşitsizliğini azaltma gibi bir işlevi olmadığına göre devleti dışarıda bırakan (tarafsız devlet) bu sistem gelir eşitsizliğini azaltacak bir mekanizmaya sahip değildir.

Klasiklerce benimsenen azalan verimler kanununa karşı çıkan Marks’a göre bir toplumda büyüme ve sermaye birikimi nedeniyle gelir ve servet bölüşümü zamanla daha da kötü bir hal alacak; zenginler daha zengin; fakirler daha fakirleşecektir. İşçilerin emekleri karşısında aldıkları ile fabrika sahiplerinin eline geçen arasında fark olduğunu (artık değer) gören Marks, “*İşçi, kapitalist kazandığı zaman zorunlu olarak kazanmaz, ama onunla birlikte zorunlu olarak yitirir.*” En az Ricardo kadar gelir bölüşümü ile ilgilenen Marks, ekonomik değerın Ricardo’nun iddia ettiği gibi toprak sahiplerine değil sermayedarlara gittiğini savunur ve bu durumun sürdürülemez olduğuna iddia eder (Çetin, 2013: 209; Thornton, 2017:57).

Ekonominin eksik istihdamda olduğunu belirten Keynes, tam istihdam ile birlikte ekonominin en önemli sorununun gelir dağılımı olduğunu vurgulamasına rağmen bu konuya özel bir önem vermemiştir. Ancak Keynesyen iktisatçılar fonksiyonel devlet yoluyla gelir dağılımında adaletin sağlanacağını savunurlar. Neo-keynesyen teori ise ücretlilerin elde ettikleri gelirlerin tamamını cari tüketime harcadıklarını varsaymaktadır. Teoriye göre, sermaye sahipleri daha fazla yatırım

yapmak ya da tüketmek yoluyla milli gelir içindeki paylarını artırmaktadırlar. Bu durum, kârların düşmesini kriz nedeni sayan Kalecki tarafından “işçiler kazandıklarını harcarlar, sermaye sahipleri ise harcadıklarını kazanırlar” şeklinde özetlenmektedir. (Çetin, 2013: 209).

Kuznets (1955), ekonomi literatüründe çok bilinen ve ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında ekonomik kalkınmanın ilk aşamalarında ekonomik büyüme ve kişi başına gelir artışı ile birlikte gelir eşitsizliğinin artacağını, daha sonra yavaşlayacağını ve ekonomik kalkınma ilerledikçe gelir eşitsizliğinin azalmaya başlayacağını savunmaktadır. Literatürde bu durumu ifade etmek üzere ‘Kuznets Eğrisi’ ya da ‘Kuznets Hipotezi’ denilmektedir.

Gelir dağılımı ile ilgili yapılan ilk araştırmalarda ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında bir ödünleşim (trade-of) olduğu öne çıkarıldı. Birçok iktisatçı ekonomik gelişmenin ilk aşamasında ekonomik büyümenin gelir dengesizliğini artıracığını, dolayısıyla fakirin daha fakirleşeceğini savunsalar da bu tür geleneksel görüşlerin aksini savunanlara da rastlamak mümkün. Bu görüşü savunanlara göre ekonomik büyüme tek başına gelir eşitsizliğine neden olmaz. Yine son zamanlarda yapılan araştırmalar gösteriyor ki gelirin eşitsiz dağılımı büyümeye engel olsa da gelirden çok, servetin eşitsiz dağılımı hızlı büyümenin önündeki en önemli engeldir (Deininger ve Squire, 1997).

3. Dünyada ve Türkiye’de Gelir Dağılımında Yaşanan Gelişmeler

3.1. Dünyada Yaşanan Gelişmeler

II. Dünya Savaşından sonra gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme, iktisat politikalarının odak noktasını oluştururken 70’li yıllarda büyümenin her şey demek olmadığı görülmüş, 1980’li yıllarda yaşanan yapısal değişimin sonucu olarak gelişmiş ülkelere başlamak üzere gelir dağılımının sıradan bir sorun olmadığına inanılmaya başlanmıştır. Yoksulluğun önemli bir sorun olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğinin belirgin olduğu dikkate alındığında yoksullukla ilintili olan bu kavram 1990’lı yıllardan sonra IMF hariç, OECD ve Dünya Bankası gibi birçok uluslararası kurumların raporlarında sıkça yer almaya başlamıştır. IMF dış ödemeler dengesini sağlamak amacıyla alınan her önlemin bir maliyeti olduğu gerekçesiyle gelirin yeniden dağılımı konusunda tarafsızdır (Sönmez, 1998: 416). Ancak son yıllarda slogan düzeyinde kalsa da IMF’nin gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili belge ve beyanatlarına rastlamak mümkün. Örneğin IMF Mali Gözetim Raporuna (2017) göre dünyada fakirlerin zenginlerden daha az yaşadığını, eşitsizliği azaltmak amacıyla en zengin kesimin yüksek oranda vergilendirilmesini önermektedir. Ne var ki IMF önerileri, gelir eşitsizliğinin yoksulluk sorununa neden olduğundan değil, küresel büyümeyi tehdit ettiği gerekçesiyle yapılmaktadır. Önerilerin amacı sosyal değil ekonomiktir.

UNDP (1999) raporuna göre 1994 yılında dünyada en zengin 200 kişinin serveti 440 milyar dolar iken, dakikada 500 \$’lık artışla 1998’de 1.042 milyar dolara yükselmiştir. Dünyada ilk üç zenginlerin toplam serveti az gelişmiş ülkelerin

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

tamamının GSMH toplamından daha fazla iken, 200 en zengin toplam serveti dünya nüfusunun %40’ının toplam servetine eşittir (ÖİK, 2001: 130). Başka bir örnek vermek gerekirse otuz yıl önce ABD’de en yüksek gelire sahip %1’lik kesim milli gelirin sadece %12’sini elinde tutarken 2007’de bu kesimin vergi sonrası geliri 1.3 milyon \$ seviyesine ulaşmış, en yoksul %20’lik kesimin vergi sonrası ortalama geliri 17.800 \$ olmuştur. En zengin %1’lik kesim bir hafta içerisinde en yoksul %5’lik kesimin bir yılda kazandığından %40 daha fazla kazanmaktadır (Stiglitz, 2016: 46-47). 2019 yılına gelindiğinde dünyanın en zengin 26 milyardercinin serveti, dünya nüfusunun en yoksul % 50’sini oluşturan 3,8 milyar insanın toplam varlığına eşittir. Dünyada 2200 milyardercinin serveti 2018 yılında 900 milyar \$ (günde 2,5 milyar \$) artış göstermiştir (OXFAM, 2019: 12). Bu tespitlere göre aradan geçen 25 yıl içerisinde dünyada gelir ve servet eşitsizliği azalmak yerine daha da artmıştır.

3.2. Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler

Türkiye’de 1990’lı yıllara kadar ekonomi politikaları üretim artışına odaklanırken gelir dağılımı arka planda kalmış, gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümenin önemli açmazlardan biri olduğu göz ardı/ihmal edilmiştir. Gelir dağılımının sorun olarak algılanması bu yıllardan itibaren başlamış, uzun süre enflasyonla yaşamış bir ülke olarak ekonomik ve politik tartışma konusu yapılan bir alan olmuştur. Bu önemi dolayısıyla anayasalarda, kalkınma planlarında, yıllık planlarda, hükümet programlarında ve siyasi parti programlarında gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması ekonomi politikalarının önceliği olduğu belirtilmiştir. Ekonomik ve toplumsal maliyeti olan gelir eşitsizliği aynı zamanda eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma eşitsizliği anlamına gelmektedir. Bu eşitsizlik hemen her ülkede yaşanmasına rağmen eşitsizliğe neden olan faktörler aynı olmayıp bu faktörler ekonomik yapı ve konjonktüre göre değişebilmektedir. Genel olarak Türkiye’de nüfus ve işgücünün yapısı, haksız rekabete neden olan kayıtdışı ekonomi, ilk etkisi düşük gelirliiler üzerinde görülen enflasyon gelir dağılımının bozulmasına neden olmaktadır. Yine yüksek kamu açıkları ve bu açıklardan beslenen yüksek reel faizler, servet dağılımı, sermaye sahiplerine verilen teşvikler, eğitim durumu ve kamu hizmetlerinin yapısı gelir dağılımını etkileyen yapısal faktörler olarak sıralanmaktadır (ÖİK, 2001: 57-67).

Tüm eksik yönlerine rağmen Türkiye’de gelir dağılımının bir göstergesi olarak Gini katsayısı kısmen de olsa azalmasına rağmen AB ortalamasının oldukça üstündedir. OECD (2018) raporuna göre Avrupa ve Asya’daki OECD ülkeleri içinde en kötü gelir dağılımına sahip ülke Türkiye’dir. Gelir dağılımının daha eşit olduğu İsveç, Norveç, Japonya, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerde Gini katsayısı 0.300 veya bu değer altındadır. Örneğin Gini katsayısı Danimarka’da 0.263; Norveç’te 0.272’dir. Afrika’nın bazı ülkelerinde ve Latin Amerika ülkelerinin bir kısmında gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkelerde Gini katsayısı 0,500 veya bu değer üzerindedir (Stiglitz, 2016:72-73). Örneğin Şili’de 0.454; Meksika’da 0.459 ve Güney Afrika’da 0.620’dir.

Tablo.1. Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Gini Katsayısı (Yüzde)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gini K.	0.440	0.420	0.400	0.380	0.403	0.387	0.386	0.394
Büyüme	6.4	5.6	9.6	9.0	7.1	5.0	0.8	-4.7
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gini K.	0.380	0.383	0.382	0.382	0.379	0.386	0.396	0.400
Büyüme	8.5	11.1	4.8	8.5	5.2	6.1	3.2	7.4

Kaynak: TÜİK Farklı Yıllar Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları

Hanehalkı kullanılabilir gelire göre Türkiye’de 2002 yılında 0,440 olan Gini katsayısı 2005 yılına kadar azalmış, 2005 yılında 0.380 olmuştur. 2006 yılında 0.406’e yükselmiş, sonraki yıllarda azalmıştır. 2015 yılında 0.386, 2016 yılında 0.396 ve 2017’de 0.400 olmuştur. Tüm bu gelişmeler dikkate alındığında Gini katsayısına göre gelir dağılımında 2006 yılı hariç olmak üzere 2002-2014 yılları arasında bir iyileşme görülmesine rağmen son iki yılda az da olsa bozulma yaşanmıştır. Tablo 1’de 2002 yılından itibaren Türkiye’de Gini katsayısı ile ekonomik büyüme değerleri gösterilmektedir. Tabloya göre gelir dağılımı ile ilgili bir yargıya ulaşmak bağlamında Gini katsayısı değerleri ile ekonomik büyüme verileri arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

4. Literatür

Ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin incelenmesi yurtiçi ve yurtdışı birçok deneysel çalışmaya konu olmuştur. Farklı ülke, dönem ve değişkenlerin kullanıldığı bu çalışmaların bir kısmı ve ulaştıkları sonuçlar aşağıda kısaca tanıtılmaktadır. Belirtmek gerekir ki literatürde yapılan çalışmaların çoğu ağırlıklı olarak teorik altyapıdan yoksun Kuznets (1955) hipotezini desteklemekle birlikte reddeden çalışmalara da rastlamak mümkün.

Branco ve Williams (1988) 68 ülkeyi inceledikleri çalışmalarında ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında negatif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yöntemleri farklı olmak üzere benzer bir sonuç Persson ve Tabellini (1994) tarafından bulunmuştur.

Forbes (2000) 45 ülkeyi kapsayan çalışmasında gelir eşitsizliğinin artmasıyla birlikte ekonomik büyümenin arttığını ortaya koymuştur.

Panizza (2002) çalışması sonucunda ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında negatif bir ilişkinin olduğu bulursa da bu ilişkinin zayıf olduğu ileri sürülmüştür.

Chen (2003) 45 ülkeyi incelediği çalışmasında, Kuznets (1955)’in çalışması ile uyumlu sonuçlar bulmuş, Latin Amerika, Afrika ve Asya’da uzun dönem büyüme ile gelir dağılımı arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Bahmani- Oskooee ve Gelan (2008) Kuznets hipotezine uygun olarak ekonomik büyümenin kısa dönemde eşitsizliği artırdığı, uzun dönemde ise azalttığı görülmüştür.

Dişbudak ve Süslü (2009) Türkiye için Kuznets hipotezinin tam tersine gelir dağılımında önce düzelme sonra iyileşme olduğunu bu nedenle, gelir eşitsizliğinin uygulanan makroekonomik politikalar ve o ülkenin genel ekonomik yapısınca belirlendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Tokatlıoğlu ve Atan (2007) Kuznets Eğrisinin Türkiye için geçerli olup olmadığını test ettikleri çalışmalarında ekonomik büyüme ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında önce ters yönlü, daha sonra aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Özdemir vd; (2011) Geçiş ekonomilerinden 15 ülke üzerine gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir ilişkilerini ele aldıkları çalışmalarında gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir arasında pozitif eğimli doğrusal ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Topuz ve Dağdemir (2016) 94 ülkeyi inceledikleri çalışmalarında, gelişmişlik derecelerine göre düşük ve düşük-orta gelirli ülkeler ile üst-orta gelirli ülkelerde ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği artarken; yüksek gelirli ülkelerde ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği azalmaktadır.

Çakmak ve Tosun (2017) 25 ülke üzerine Kuznets hipotezini test ettikleri çalışmalarında kişi başına gelir arttıkça, gelir eşitsizliğinin önce azaldığı, belirli bir dönüm noktasından sonra ise arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

5. Ekonometrik Uygulama

Çalışmanın bu bölümünde teorik çerçevesi yukarıda açıklanan ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki Türkiye verilerini esas alarak uygulamalı olarak incelenmektedir.

Model ve Verilerin Zaman Serisi Özellikleri

Hasıla ve fiyatların gelir dağılımı ile olan uzun dönemli ilişkisinin araştırıldığı model;

$$G_t = b_0 + b_1 Y_t + b_2 P_t \quad (1)$$

şeklinde yazılabilir. Burada b_1 ve b_2 uzun dönem katsayılarıdır.

Modeldeki değişkenler Gini katsayısı(G), sabit fiyatlarla kişi başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (Y) ve Deflatör (P) değişkenlerinin logaritmaları alınmak suretiyle modele dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti 1980–2017 dönemini kapsamakta olup, yıllık veriler kullanılmıştır Sabit fiyatlarla kişi başına Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) ve Deflatör verileri Dünya Bankası veri tabanından, Gini katsayısı ise <http://utip.lbj.utexas.edu/data.html> adresinden alınmıştır.

Granger ve Newbold (1974)’un durağan olmayan zaman serileriyle çalışılması halinde sahte regresyon problemiyle karşılaşabileceğini göstermesinden bu yana, zaman serilerinin kullanıldığı çalışmalara bu serilerin durağanlığının araştırılmasıyla başlanması standart bir hal almıştır. Çalışmada kullanılan serilerin durağanlığının araştırılmasında Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testleri sonuçları Tablo 3.1.’de verilmiştir.

Uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriteri (SIC) kullanılarak

belirlenmiştir. Tablo 3.1’de serilerin durağanlık özelliklerinin ortaya konulması amacıyla yapılan ADF birim kök testinin sonuçları yer almaktadır. Bu testin sonuçlarına göre tüm veriler seviye değerlerinde durağan olmadığı halde, birinci farkları alındığında ise durağan hale geldikleri görülmektedir.

Tablo 1. Değişkenlerin ADF Birim Kök Testleri

Değişkenler	Seviye Değerleri		1.FarkDeğerleri	
	Sabit	Sabit ve trend	Sabit	Sabit ve trend
G	-1.4670	-0.7641	-4.1301 ^(a)	-4.2433 ^(a)
Y	-0.3742	-2.1024	-6.3616 ^(a)	-6.3678 ^(a)
P	-1.8487	-0.8391	-3.2314 ^(b)	-4.0122 ^(b)

Not: (a) %1, (b) %5 anlamlılık düzeyini ifade eder

Yöntem ve Tahmin

Hasıla ve fiyatlar genel düzeyinin gelir dağılımı üzerine kısa ve uzun dönemli etkisi, Pesaran ve diğer. (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yöntemiyle tahmin edilecektir. Sınır testi yaklaşımı modele giren değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkisini tahmin etmeye imkan verirken, diğer eş bütünleşme tekniklerinde olduğu gibi değişkenlerin aynı dereceden durağan olmalarını şart koşmamaktadır. Dolayısıyla sınır testi yaklaşımı bu yönüyle diğer eş bütünleşme yaklaşımlarına karşı üstünlük sağlamaktadır.

Önce aşağıdaki genel ARDL(p,q,r) modeli seviye değerleri üzerinden terndli ve trendsiz olarak tahmin edilir,

$$G_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} G_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{2i} Y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{3i} P_{t-i} + \beta_4 T + v_t \quad (2)$$

Bu eşitlik EKK ile tahmin edilirken önce eşitlikte yer alan değişkenler için maksimumu gecikme uzunluğu belirlenir. Bağımlı değişkenin gecikme derecesi “1” den, diğer değişkenlerin gecikme dereceleri ise “0” dan başlamak üzere Bu belirlenen maksimum gecikme uzunluğuna kadar her bir gecikme derecesi için söz konusu (2) numaralı eşitlik tek tek tahmin edilir. Her bir gecikme derecesi için tahmin edilen eşitliklere ait Breusch-Godfrey Ardışık Bağımlılık Test istatistikleri ile Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Schwarz Kriteri (SC) değerlerine bakılmak suretiyle sınır testi uygulanacak eşitlik veya eşitlikler seçilir.

İlk aşamada belirlenen ARDL(p,q,r) esas alınarak ikinci aşamada Pesaran ve diğer.(2001) tarafından geliştirilen ve değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığının araştırılabildiği ARDL (Autoregressive distributed lag) sınır testi modelinin eşitliği tahmin edilir.

$$\Delta G_t = a_0 + a_1 G_{t-1} + a_2 Y_{t-1} + a_3 P_{t-1} + \sum_{i=1}^m a_{4i} \Delta G_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{5i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^m a_{6i} \Delta P_{t-i} + a_7 T + \varepsilon_t \quad (3)$$

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

Eşbütünleşme ilişkisi, önce (3) no’lu eşitlikle verilen model trendli ve trendsiz olarak en küçük kareler yöntemi(EKK) ile iki defa tahmin edilmekte sonra da trendli model için;

$$H_0 : a_1 = a_2 = a_7 = 0 \quad H_1 : a_1 \neq a_2 \neq a_3 = a_7 \neq 0 \quad (\text{Hesaplanan test istatistiği: } F_{IV})$$

$$H_0 : a_1 = 0 \quad H_1 : a_1 \neq 0, \quad (\text{Hesaplanan test istatistiği: } t_V)$$

Trendsiz model için ise;

$$H_0 : a_1 = a_2 = a_3 = 0 \quad H_1 : a_1 \neq a_2 \neq a_3 \neq 0 \quad (\text{Hesaplanan test istatistiği: } F_{III})$$

$$H_0 : a_1 = 0 \quad H_1 : a_1 \neq 0 \quad (\text{Hesaplanan test istatistiği: } t_{III})$$

hipotezlerinin test edilmesi suretiyle araştırılmaktadır. Test aşamasında, Wald testi ile hesaplanan F istatistikleri ve bağımlı değişkenin bir gecikmeli seviye değerinin t istatistiği Pesaran-Shin(2001,s:300-304) çalışmasında verilen farklı önem düzeylerindeki alt ve üst kritik değerleri ile karşılaştırılmaktadır. Hesaplanan F ve t istatistikleri, bu alt ve üst kritik değerlerinin dışına düştüğü takdirde değişkenler arasında eşbütünleşme olup olmadığı hakkında bir karar verilebilmektedir. Söz konusu F ve t istatistikleri üst kritik değerinin üzerinde olması halinde seriler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğuna, alt sınır değerinin altında kalması durumunda ise eşbütünleşme ilişkisinin bulunmadığına karar verilir. Hesaplanan F ve t istatistiklerinin alt ve üst kritik değerlerinin arasına düşmesi halinde ise değişkenler arasında eşbütünleşmenin olup olmadığı konusunda kesin bir karara varılamamaktadır.

Bu çalışmada sınır testi yapılacak ARDL(p,q,r) modelinin belirlenmesi için (2) no’lu eşitlikte maksimum gecikme uzunluğu dört olarak alınmış, her bir gecikme derecesindeki trendli ve trendsiz tahminlere ait AIC ve SC değerleri ile Breusch-Godfrey Ardışık Bağımlılık LM test istatistiklerinden yararlanmak suretiyle Tablo 1.’de verilen trend değişkeninin yer aldığı ARDL(4,3,0) modeli en uygun model olarak seçilmiştir.

Tablo 1. ARDL (4,3,0) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: G				
Model: ARDL(4, 3, 0)				
Örnek: 1984 2017				
Gözlem: 30				
Değişken	Katsayı	Standart hata	t-istatistik	Olasılık
C	0.076041	0.767300	0.099102	0.9219
G_{t-1}	0.567788	0.163237	3.478298	0.0020
G_{t-2}	0.266049	0.198520	1.340163	0.1933
G_{t-3}	0.203658	0.201485	1.010788	0.3226
G_{t-4}	-0.535750	0.150561	-3.558368	0.0017
Y_t	-0.025091	0.052337	-0.479409	0.6362
Y_{t-1}	0.041484	0.053824	0.770728	0.4487
Y_{t-2}	0.137699	0.053875	2.555910	0.0177
Y_{t-3}	0.067226	0.055317	1.215298	0.2366
P_t	0.017842	0.005280	3.378921	0.0026

Tablo 1 Devamı: ARDL (4,3,0) Modeli Tahmin Sonuçları

@TREND	-0.012004	0.002888	-4.157212	0.0004
R-squared	0.968521	Mean dependent var		3.861296
Adjusted R-squared	0.954835	S.D. dependent var		0.044187
S.E. of regression	0.009391	Akaike info criterion		-6.242005
Sum squared resid	0.002028	Schwarz criterion		-5.748182
Log likelihood	117.1141	Hannan-Quinn criter.		-6.073597
F-statistic	70.76560	Durbin-Watson stat		2.015688
Prob(F-statistic)	0.000000			

Daha sonra değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin olup olmadığının ve varsa eğer değişkenlerin uzun dönem katsayılarını tahmin etmek amacıyla (3) numaralı eşitlik tahmin edilmiştir.

Tablo 2. ARDL (4,3,0) Modeli Sınır Testi ve Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: ΔG			
Model: ARDL(4, 3, 0)			
Örnek: 1980 2017			
Gözlem sayısı: 34			
Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
C	0.076041	0.767300	0.9219
G_{t-1}	-0.498255	0.139017	0.0016
Y_{t-1}	0.221319	0.065494	0.0026
Y_{t-1}	0.017842	0.005280	0.0026
ΔG_{t-1}	0.066043	0.166599	0.6955
ΔG_{t-2}	0.332092	0.154449	0.0423
ΔG_{t-3}	0.535750	0.150561	0.0017
ΔY_t	-0.025091	0.052337	0.6362
ΔY_{t-1}	-0.204926	0.059114	0.0021
ΔY_{t-2}	-0.067226	0.055317	0.2366
@TREND	-0.012004	0.002888	0.0004
F_{IV} :	9.931112	χ^2_{SC} :	2.35(0.31)
t_v :	-3.684124	χ^2_{HET} :	9.66(0.47)
$b_1=(-a_2/a_1)=$	0.444187 (0.0178)	χ^2_{NOR} :	2.15(0.34)
$b_2=(-a_3/a_1)=$	0.004541 (0.0001)	χ^2_{FF} :	0.65(0.52)
F_{IV} testi için kritik tablo değerleri		t_v testi için kritik tablo değerleri	
<u>Ön.D.</u>	<u>I(0)</u>	<u>I(1)</u>	<u>Ön.D.</u>
10%	4.19	5.06	10%
5%	4.87	5.85	5%
2.5%	5.79	6.59	2.5%
1%	6.34	7.52	1%
			<u>I(0)</u>
			<u>I(1)</u>
			-3.13
			-3.63
			-3.41
			-3.95
			-3.65
			-4.2
			-3.96
			-4.53

Tablo 2.'de LM istatistiklerine göre seçilen gecikme derecesine sahip terimli modelin F ve t istatistikleri, alta ise bağımsız değişken sayısı $k=2$ için kritik değerler verilmiştir. Sınır testi için seçilen modelin t_v istatistiği -3.684 olup 0.10 önem düzeyinde anlamlıdır. Hesaplanan F_{IV} istatistiği ise 9.931 olup, model de yer

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

alan değişkenler arasında 0.01 önem düzeyinde uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Hesaplanan uzun dönem katsayılar pozitif işaretli olup, hâsıla katsayısı 0.05, fiyat katsayısı ise 0.01 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Model tanısal testleri olan otokorolasyon (χ^2_{SC}), değişken varyans (χ^2_{HET}), normallik (χ^2_{NOR}) ve fonksiyonel form (χ^2_{FF}) testleri modelin yeterli olduğu konusunda güçlü deliller sunmaktadır.

Hata Düzeltme Modeli

Sınır Testi yaklaşımında değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkisi ARDL yaklaşımına dayalı bir hata düzeltme modeli ile tahmin edilmektedir. Bu model aşağıda verilmiştir.

$$\Delta G_t = \delta_0 + \sum_{i=1}^m \delta_{1t} \Delta G_{t-i} + \sum_{i=0}^m \delta_{2t} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^m \delta_{3t} \Delta P_{t-i} + \delta_{4t} T_t + \delta_5 v_{t-1} + \quad (4)$$

“v” Hata düzeltme terimi Tablo 2’de verilen uzun dönem ARDL (4,3,0) Gini Eşitliği tahmininden elde edilen hata terimleri serisinin bir dönem gecikmeli değerleridir. Bu değişkenin katsayısı bağımlı değişkenin gözlenen değeriyle uzun dönem ya da denge değeri arasındaki farkın her bir dönem içerisinde ne kadarının ortadan kalktığını gösterir. Bu hata düzeltme teriminin katsayısının işaretinin negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması beklenir.

Modelin tahmin sonuçları Tablo 3’te verilmiştir. Hata düzeltme teriminin işareti beklendiği gibi negatif ve istatistiksel olarak oldukça anlamlı çıkmıştır. Hata düzeltme teriminin değerinin -0.498255 olması, Gini katsayısının gözlenen değeri ile uzun dönem, yani denge değeri arasındaki farkın yaklaşık % 50’sinin bir yıl veya tamamının 2 yıl içerisinde ortadan kalktığını gösterir. Tahmin sonuçlarından kısa dönemde fiyatların gelir dağılımı üzerine herhangi bir etkisi görülmezken kişisel gelir artışının uzun dönem aksine gelir dağılımını iyileştirdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3. ARDL (4,3,0) Modeli Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

ARDL Hata Düzeltme Regresyonu				
ağımlı Değişken: ΔG_t				
Model: ARDL(4, 3, 0)				
Örnek: 1980 - 2017				
Gözlem Sayısı: 34				
ECM Regression				
Case 5: Unrestricted Constant and Unrestricted Trend				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	0.076041	0.012055	6.307736	0.0000
ΔG_{t-1}	0.066043	0.126870	0.520556	0.6077
ΔG_{t-2}	0.332092	0.133585	2.485996	0.0206
ΔG_{t-3}	0.535750	0.138086	3.879829	0.0008
ΔY_t	-0.025091	0.043323	-0.579148	0.5681

Tablo 3 Devamı: ARDL (4,3,0) Modeli Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

ΔY_{t-1}	-0.204926*	0.047558	-4.308995	0.0003
ΔY_{t-2}	-0.067226	0.048819	-1.377042	0.1818
@TREND	-0.012004	0.002050	-5.856721	0.0000
v_{t-1}	-0.498255	0.087556	-5.690699	0.0000
-squared	0.734440	Mean dependent var		0.000673
adjusted R-squared	0.649460	S.D. dependent var		0.015213
E. of regression	0.009007	Akaike info criterion		-6.359652
sum squared resid	0.002028	Schwarz criterion		-5.955615
log likelihood	117.1141	Hannan-Quinn criter.		-6.221864
-statistic	8.642572	Durbin-Watson stat		2.015688
rob(F-statistic)	0.000014			

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Ekonomik açıdan gelişmişlik düzeyi bakımından üst orta gelir gurubu içerisinde yer alan Türkiye'nin ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkini inceleyen bu çalışmanın bulguları, (Kuznets eğrisi) ekonomik büyümenin ilk aşamasında büyümenin gelir dağılımını bozduğu şeklindeki literatüre destek sağlamıştır.

Büyüme gelir dağılımına bozucu etki yapmaktadır. Bu durum artan gelirin eşit paylaşamadığını ortaya koyar. Uzun dönemde fiyat artışlarının etkisi konusunda da, enflasyonun gelir dağılımını özellikle sabit gelirli aleyhine bozduğu gerçeğine uygun sonuç elde edilmiştir. Fiyat artışlarının gelir dağılımı üzerine olumsuz etkisinin büyümeye nazaran daha küçük olmasının altında yatan sebep, maaş ve ücretlerin enflasyona endekslenmesi olarak açıklanabilir. Bu endeksleme uygulamasının kısa dönemde gelir artışlarının gelir dağılımını iyileştirdiği şeklindeki kısa dönem sonuçları ile de uyumlu olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, Maaş ve ücretlerin enflasyona endekslenmesi uygulaması, kısa dönemde fiyatların gelir dağılımı üzerine olan bozucu etkisini ortadan kaldırdığından, bu duruma paralel olarak kısa dönemde fiyatların gelir dağılımı üzerine herhangi bir etkisi bulunamamıştır. Trend katsayısı anlamlı ve negatif işaretlidir. Trend katsayısının büyüklüğüne ve işaretine bakarak 1980-2017 döneminde gelir dağılımının az da olsa düzeldiği söylenebilir.

Kaynaklar

- Bahmani-Oskooee, Mohsen ve Abera Gelan (2008). "Kuznets inverted-U hypothesis revisited: a time-series approach using US data". Applied Economics Letters, 15(9): 677-681.
- Branco, K.J. ve Williams. J.B. (1988), "Economic Development and Income Distribution-A Cross National Analysis", American Journal of Economics and Sociology, 47 (3), 277-297
- Çakmak, A.İ ve Tosun, B (2017), Ekonomik Büyüme-Gelir Dağılım İlişkisi Kuznets Hipotezinin Seçilmiş Ülkeler Üzerine Araştırılması, KOSBED, 2017, 33: 33 - 44

Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

- Çetin, B. I. (2013), İktisadi Sistemler Bağlamında Gelir Dağılımı- Kredi Ekonomisi İlişkisi ve Türkiye, ÇSGB Yayınları, Yayın No:41
- Deininger, K., & Squire, L. (1997). Economic growth and income inequality: reexamining the links. *Finance and Development*, 34, 38-41.
- Dişbudak, C; ve Süslü, B (2009), “Kalkınma ve Bireysel Gelir Dağılımı, Kuznets Hipotezi Türkiye İçin Geçerli Mi?”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:18, s.146-166.
- Kuznets, S.P., “Economic Growth and Income Inequality.” *American Economic Review* 45, no. 1, pp. 1-28, 1955.
- OXFAM (2019) <https://www.oxfam.org.nz/reports/public-good-or-private-wealth/06.09.2019>
- Özdemir, D., Emsen, Ö. S., Gencer, A. H., & Kılıç, C. H. (2011). Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkileri: Geçiş ekonomileri deneyimi. In *International Conference on Eurasian Economies*, 440-447.
- Panizza, Ugo (2002). "Income inequality and economic growth: evidence from American data". *Journal of Economic Growth*, 7(1): 25-41.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). “Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships”. *Journal of Applied Econometrics*, 16, pp. 289-326.
- 7.Öztürk, N. (2010) *Klasik Ve Neoklasik İktisatta Gelir Bölüşümü*, Çalışma ve Toplum, 2010/1
- Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12/295 Aralık 2000
- Topuz, Seher Gülşah ve Özcan Dağdemir (2016), “Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Kuznets Ters-U Hipotezi’nin Geçerliliği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11, 13, s.115-130.
- Tokatlıoğlu, I., ve Atan, M. (2007), “Türkiye’de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli Mi?”, *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65), 25-58.
- SBYKP Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gelirdag/oik610.pdf/05.09.2019>
- Stiglitz, J. E.(2016) *Eşitsizliğin Bedeli Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?*, İletişim Yayınları, Çev. Ozan İşler
- Sönmez, S. (1997) *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*, İmge Kitabevi, I. Baskı, Mart 1998
- 10.Thornton, P. (2017), “Büyük Ekonomistler”, İş Bankası Kültür Yayınları, I. Basım, Ekim 2017